

ΕΙΔΙΚΟ ΑΡΘΡΟ SPECIAL ARTICLE

Το ταξίδι της Ελπίδας Ένα φιλοσοφικό πείραμα πάνω στο πότε πρέπει να πεθαίνει ο άνθρωπος

Ένας αμήχανος ομιλητής δίνει μια ομιλία σε ένα συνέδριο, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την ιστορία της Ελπίδας, μιας φανταστικής ηρωίδας. Η Ελπίδα ήταν μια νεαρή Ελληνίδα φοιτήτρια Ιατρικής που στα 23 της ήρθε αντιμέτωπη με τη διάγνωση «πολλαπλή σκλήρυνση». Η διάγνωση αυτή άλλαξε τη ζωή της. Ριζικά. Στα διάφορα στάδια της νόσου, ένα άλλο άτομο από την οικογένειά της ή το εργασιακό της περιβάλλον εύχεται να είχε πεθάνει. Για να λυτρωθεί. Ποιος επιτέλους θα πάρει τη γενναία απόφαση; Η ίδια; Οι γονείς της; Τα αδέρφια της; Οι γνωστοί της; Το ακροατήριο; Ο ομιλητής; Ή ο Θεός;

Προσοχή! Το ταξίδι αυτό είναι ένα φιλοσοφικό ταξίδι με στόχο τον προβληματισμό κι όχι προκαθορισμός ή προεξόφληση της πορείας της νόσου, οποιουδήποτε ασθενούς με οποιαδήποτε νόσο.

Κι ο Θεός φανερώθηκε και είπε: «Εύκολο να ζητάτε το θάνατο και μάλιστα την κατάλληλη στιγμή. Κανείς σας, όμως, δε σκέφτηκε πόσο δύσκολο είναι κάποιες φορές να είσαι Θεός... Αποφασίστε εσείς, πότε πρέπει να πεθαίνει η Ελπίδα, η ελπίδα σας...»

Η Ελπίδα είναι ένα πέρα για πέρα φανταστικό πρόσωπο. Μέσα, όμως, σε αληθινά διλήμματα.

Ένας αμήχανος ομιλητής ανεβαίνει στο βήμα ενός συνεδρίου. Δεν τα πάει καθόλου καλά με τη θεωρία, γι' αυτό αποφασίζει να δώσει τα συμπεράσματά του μέσα από ένα παράδειγμα, όπως περίπου μιλάμε στα παιδιά.

Η Ελπίδα γεννήθηκε το 1974 σ' ένα χωριό του Πηλίου. Μεγάλωσε κι έζησε στο Βόλο. Προέρχονταν από μία μάλλον μικροαστική ελληνική οικογένεια, με τη μητέρα της να δουλεύει ευκαιριακά σαν πωλήτρια και τον πατέρα της να γυρίζει την Ελλάδα μ' ένα φορτηγό. Είχε και μία αδερφή, που ήταν φιλόλογος, ενώ στην ίδια έλαχε να είναι, για τραγική ειρωνεία, ταυτόχρονα γιατρός και ασθενής! Η Ελπίδα μεγάλωσε ευτυχισμένη, χωρίς πολυτέλειες. Μεγάλες της αγάπες ως παιδί ήταν το μπλε χρώμα, ο κουμπαράς "γουρουνάκι", και τα κινούμενα σχέδια! Ως «μεγάλη» λάτρευε τους περιπάτους, την ιππασία, και βέβαια το σεξ! Όμως, αν σε κάτι είχε

Εικόνα 1. Η ελπίδα.

αδυναμία, και χωρίς αυτό δε θα ζούσε, ήταν ο μουσακάς! Η Ελπίδα πέρασε δύσκολα παιδικά χρόνια, έχοντας να τα βάλει με πολλούς «δαίμονες». Οι οικονομικές δυσκολίες ήταν μεγάλες και τα πράγματα γίνονταν ακόμα χειρότερα από τον αλκοολισμό του πατέρα της. Η ίδια, έτσι κι αλλιώς, βίωσε μια ταραγμένη εφηβεία· μπορούσε, ωστόσο, να βρίσκει πάντα καταφύγιο στις ατελείωτες βόλτες στο λιμάνι με φίλους και στην κλασική μουσική που τόσο αγαπούσε. Η Ελπίδα τελικά αντεπεξήλθε στις δυσκολίες και πέτυχε στην Ιατρική. Σε ηλικία μόλις 23 ετών, και όντας φοιτήτρια ιατρικής, ήρθε αντιμέτωπη με την τρομακτικότερη –για

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2016, 33(Συμπλ 1):13–17
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2016, 33(Suppl 1):13–17

Κ. Βαζούρας

Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας,
ΓΜΣ Δημόσιας Υγείας & Λοιμωδών
Νοσημάτων

The journey of Hope:
A philosophical experiment
on the right time to die

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρητηρίου

Ευθανασία
Ηθική
Καλός θάνατος
Πολλαπλή σκλήρυνση
Πότε πρέπει να πεθαίνουμε (ΠΠΠ)

εκείνη– διάγνωση. Έπασχε από πολλαπλή σκλήρυνση... Η επιπεφυκίτιδα που δεν περνούσε με τίποτα, δεν ήταν επιπεφυκίτιδα αλλά οπτική νευρίτιδα.

«Θα πεθάνω; Κι αν ζήσω, πώς θα ζήσω;»

Μια ακόμη διαβολική σύμπτωση: Για να πάρει το πτυχίο της, σύντομα, έπρεπε να δώσει εξετάσεις και να πετύχει στη Νευρολογία! Η πολλαπλή σκλήρυνση ίσως ήταν το πιο επίκαιρο και σημαντικό κεφάλαιο του μαθήματος κι η Ελπίδα έπρεπε να το μάθει απ' έξω κι ανακατωτά! Αιμωδίες, παραισθησίες, πόνος, ζάλη, οπτικές διαταραχές, σεξουαλική δυσλειτουργία, ακράτεια ούρων, κινητικά προβλήματα, απώλεια ελέγχου κύστης, παράλυση... «Παράλυση»; Η τελευταία αυτή λέξη ηχούσε στ' αυτιά της, ακόμα και στον ύπνο της: «παράλυση!» Κλείστηκε στον εαυτό της, θύμωσε, φώναξε. Κι ύστερα άρχισε να το σκέφτεται, να το αποδέχεται, και τελικά, πιο δυνατή από ποτέ, αισθάνθηκε έτοιμη να αντιμετωπίσει τον μεγάλο εχθρό: «Μαμά, έχω σκλήρυνση κατά πλάκας.»

Η μητέρα της Ελπίδας άρχισε να επικαλείται αγίους και προφήτες, κομποσκοίνια κι εικονίσματα, τίμια ξύλα... Ο πατέρας της τό 'ριξε στο αλκοόλ, την ευκολότερη των λύσεων. Η αδερφή της ένωσε ανήμπορη. Οι φίλοι έσπευσαν να τη στηρίξουν. Τα τηλεφωνήματα, τα δώρα, οι εκδηλώσεις αγάπης αυξήθηκαν. Τόσο που η Ελπίδα ένωθε να τη σφίγγει ενοχλητικά ένας κλοιός αγάπης...

«Μπορείς να μη με παίρνεις συνέχεια τηλέφωνο; Δεν είμαι ανάπηρη ακόμα.» Κι ο αγαπημένος της φίλος που τόσο προσπαθούσε να είναι κοντά της, δυσκολεύτηκε πολύ να βρει τα σωστά λόγια. Μέχρι τότε, έβρισκε τα λάθος! «Ποιος έχει κερδίσει τη ζωή; Έχουμε υπογράψει κάποιο συμβόλαιο μαζί της; Κι εγώ μπορέι τώρα να βγω στο δρόμο και να με χτυπήσει ένα αυτοκίνητο!» «Δεν είναι το ίδιο. Και το ξέρεις.»

Λίγοι, πιο έμπειροι, ξέραν τι χρειαζόνταν η Ελπίδα εκείνη την ώρα. Γι' αυτό, ήταν, απλά, «εκεί».

Το ταξίδι λοιπόν της Ελπίδας στη ζωή και στη νόσο άρχισε...

Ο ομιλητής ρίχνει μια γρήγορη ματιά στο ακροατήριο: «Η Ελπίδα δεν είναι εδώ!» Ανακουφισμένος σκέφτονταν πώς θα αντιδρούσε εκείνη σε αυτό το θέαμα: από μια τρυφερή αγκαλιά μέχρι μια δυνατή, αμείλικτη, μπουνιά.

Το ταξίδι της Ελπίδας άρχισε, με πρωταγωνιστές την ίδια, την αδερφή της, τους γονείς της, τους φίλους, τους συναδέλφους και guest star τον άγνωστο Θεό, αυτόν που θα πρέπει να πάρει τη γενναία απόφαση!

«Αν ήξερες πόσο δύσκολο είναι να είσαι Θεός, θα τα έβλεπες όλα πολύ διαφορετικά.»

Στο πρώτο στάδιο της νόσου, η Ελπίδα έπαψε να βλέπει το μπλε 'μπλε'. Το μπλε έγινε μοβ. Ο ουρανός, η θάλασσα, το αγαπημένο της παλτό δε θα ήταν ποτέ ξανά μπλε, θα ήταν ένα απαλό μοβ. Τα Στρουμφάκια, αν παίρναν σάρκα και οστά μπροστά της, θα της λέγαν: «Ελπίδα, τη στρουμφίσαμε!». Και τα γαλάζια μάτια, αχ, τα γαλάζια μάτια που τόσο τη μαγεύαν με την κρύα τους ομορφιά... «Γιατρέ, το μάτι δε βλέπει!» «Κάν' το να βλέπει!» απάντησε φιλεύσπλαχνα (!) εκείνος.

Η Ελπίδα ένωσε κάτι να "σπάει" μέσα της. Αυτή η πρώτη απώλεια ήταν για εκείνη τόσο σημαντική, όσο τα νεανικά ταξίδια της στο Αιγαίο! Η Ελπίδα έκρυψε το πρόσωπο ανάμεσα στις παλάμες της κι ευχήθηκε να πεθάνει...

Ο ομιλητής κάνει μια παύση λίγων δευτερολέπτων, ρωτώντας τους παρευρισκόμενους αν τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή να πεθάνει η Ελπίδα. Μια κυρία με ξανθά μαλλιά και γκριζο μπουφάν αγγίζει ασυναίσθητα το γαλάζιο της βραχιόλι, δώρο της δικής της Ελπίδας...

«Ελπίδα, είναι πολύ νωρίς να φύγεις. Μην παρατάς τη μάχη!» λέει ο άγνωστος Θεός.

Στα επόμενα στάδια της νόσου, η Ελπίδα θά 'χε ν' αντιμετωπίσει το μούδιασμα στα δάχτυλα των χεριών και στο πρόσωπο. Οι αιμωδίες σε διάφορα μέρη του σώματος προκαλούσαν στην Ελπίδα απίστευτο άγχος. Αιμωδίες σε νέα απίθανα σημεία σήμαιναν συχνά και μια καινούρια απεικόνιση. Και ποιος ήξερε πόσες καινούριες ενεργές εστίες μπορούσε να 'χει; Η ασθένειά της, όμως, δήλωσε βροντερό παρόν όταν η Ελπίδα εμφάνισε το πρώτο επεισόδιο αριστερής ημιπάρεσης. Δεν μπορούσε να κουμπώσει τον στηθόδεσμο, κατέβαινε τις σκάλες υποβασταζόμενη, έπρεπε να την ταΐσουν και να την πλύνουν. Αυτή, αυτή που ποτέ της δεν καταδέχονταν την παραμικρή βοήθεια από τους άλλους, τώρα έπρεπε να αλλάξει...

«Θα περπατήσω ξανά; Θα μείνω για πάντα ανάπηρη;»

Εισαγωγή στο νοσοκομείο, κορτιζόνη, θεραπεία εφόδου... «Θεέ μου, έχω γίνει στρογγυλή σαν κολοκύθα!» Η κορτιζόνη ήταν το φάρμακο που μισούσε, το φάρμακο που της αύξαινε τα κιλά, που της απαγόρευε τα γλυκά, όσο και τα αλμυρά! Αν, όμως, μισούσε μια φορά την κορτιζόνη, πιο πολύ μισούσε την ιντερφερόνη, τη θεραπεία «συντήρησης». Η ιντερφερόνη της προκαλούσε φοβερές κεφαλαλγίες που την καθήλωναν μια ολόκληρη μέρα στο σπίτι, συνήθως Κυριακή, «την Κυριακή του πόνου»!

Ο ομιλητής για λίγο κομπιάζει...

«Ελπίδα, έλα να σου κάνω την ένεση! Τώρα θα πάρω εκδίκηση για όσα μου 'χεις κάνει!», είπε, προσπαθώντας να την πειράξει, μήπως λίγο χαμογελάσει, μήπως μπορέσει να βρει κάτι αστειό σ' αυτή την άχαρη ενδομυϊκή ένεση...

«Δεν είναι αστείο. Κάνε την ένεση και μη μιλάς.»

Κι η Ελπίδα, ως διά μαγείας, όλα πάντα τα ξεπερνούσε! Συνήλθε από την ημιπάρεση. «Αναστήθηκα!» είπε η ίδια. Χαμογελαστή κι ευδιάθετη, προσπαθώντας να κρύψει την αφόρητη ζάλη από τον ίλιγγο της σκλήρυνσης. Απωθώντας κι αντιπαλεύοντας τις παροδικές αιμωδίες, όταν ίππευε το αγαπημένο της άλογο. Δυνατή και ρομαντική, όπως από μικρή... γράφοντας λογοτεχνία, καθώς και το προσωπικό της ημερολόγιο στις πολλαπλές, βαρετές νοσηλείες στο νοσοκομείο. Κράταγε την ελπίδα της ζωντανή μέσα από τους φίλους και τον έρωτα. Ο έρωτας; Άλλοτε σύντομος και βιαστικός, όπως οι ώσεις της νόσου, μυστικός και ταμπου γι' αυτούς που δε μπορούσαν ν' αντέξουν το "βάρος" της γνώσης. Κι άλλοτε καταφύγιο κι αγκαλιά, ταξίδι στην αιωνιότητα...

Πόσο, όμως, θα κρατούσε η ακεραιότητά της; Ο μεγαλύτερος φόβος; Το "καροτσάκι". Ήρθε σε ηλικία 43 ετών. Η Ελπίδα δε μπορούσε πια να περπατήσει παρά με μεγάλη δυσκολία. Συνταξιοδοτήθηκε πρόωρα κι άρχισε εντατικές φυσικοθεραπείες. Ποτέ δε μπορούσε να φανταστεί πόσο δύσκολη μπορεί να γίνει μια βόλτα σε μια μέση επαρχιακή πόλη της σημερινής, "πολιτισμένης", Ελλάδας. Άρχισε να γνωρίζει τον κόσμο "ανάποδα". Τέρμα πια η ιππασία, τέρμα κι η δουλειά! Η τόσο ενεργητική και ζωντανή Ελπίδα, που εντυπωσίαζε τους πάντες με την όρεξή της για δουλειά και ζωή χρησιμοποιούσε πια "αμαξίδιο". Οι συνάδελφοί της απογοητεύτηκαν. Πίστευαν πως η Ελπίδα ήταν πλέον δυστυχισμένη. Κανείς τους δε θα 'θελε να βρίσκεται στη θέση της... Για τους πολλούς, η απουσία απ' τη δουλειά σήμαινε αεργία και πραγματική αναπηρία. Ο μύθος ότι ο γιατρός δεν αρρωσταίνει ποτέ κι ότι μπορεί να έχει εξουσία πάνω στην αρρώστια καταρρίφθηκε πανηγυρικά! Έτσι, οι συνάδελφοί της ευχήθηκαν το θάνατό της!

Ένας μεσόκοπος γιατρός, συνταξιούχος πια, θυμήθηκε "εκείνη". Ένας κόμπος έσφιξε τα σπλάγχνα του...

Όμως, ο Θεός αποφάσισε η Ελπίδα να ζήσει!

Η Ελπίδα ήταν βέβαιη ότι θα περπατήσει ξανά. Ήταν αισιόδοξη ότι όλα θα πάνε καλά. Κι αν δεν πάνε καλά, ίσως δεν πάνε χειρότερα.

«Κι αν δεν περπατήσεις;»

«Θα ζήσω!!!»

Ωστόσο, η παραπάρεση δεν ήταν εύκολο πράγμα κι η αντοχή της δεν ήταν ωκεανός. Η Ελπίδα συχνά έχανε το κουράγιο της, φώναζε, ξέσπαγε, και κάποτε έδιωχνε τους πάντες από κοντά της, ψάχνοντας τη μοναξιά και την ηρεμία στο δωμάτιό της. Έγινε λίγο στρυφνή, λίγο "δύσκολη". Ήθελε πολύ λίγους ανθρώπους κοντά της, αυτούς που εκείνη θεω-

ρούσε εκλεκτούς. Οι υπόλοιποι δε χωρούσαν στην καρδιά της και στη ζωή της. Ακολούθησε μια περίοδος θλίψης και δυσθυμίας κι η Ελπίδα έγινε λίγο-πολύ αόρατη στον κόσμο των ζωντανών, ζώντας στην εποχή του αόρατου θανάτου (invisible death)¹.

Πολλοί φίλοι της αναρωτήθηκαν μήπως ήταν η κατάλληλη στιγμή ο Θεός να την πάρει κοντά του... Ο Θεός στάθηκε από πάνω της με αμφιβολία. Η Ελπίδα δεν έμοιαζε πια και τόσο ευτυχισμένη. Όμως, να! Είχε ακόμη ζωηρή τη φλόγα μέσα της! Κι η ίδια φαίνονταν πιο σίγουρη από ποτέ για το τι είναι αυτό που μετράει στη ζωή...

Ένας νεαρός άντρας, στο ακροατήριο, με καλοσιδερωμένο πουκάμισο, ψιθυρίζει «Όχι καλή μου, δε σ' αφήνω μόνη.»

Η Ελπίδα δεν είχε κάποια σχέση, δεν είχε οικογένεια και ήταν μάλλον απίθανο να κάνει. Πολλές φορές αναρωτιόταν πώς θα 'ταν να είχε οικογένεια, πώς θα 'ταν να είχε παιδιά. Δεν ήξερε αν έφταιξε η νόσος. Ίσως να μην το ήθελε ποτέ πραγματικά μέσα της.

«Δε φτιάχτηκα να κάνω οικογένεια! Δεν το θέλησα ποτέ με την ψυχή μου! Ήθελα να ταξιδέψω, να γνωρίσω τον κόσμο, τον έρωτα, τους φίλους! Έζησα πολύ ωραία πράγματα, δε μπορώ να πω...»

Τα παιδιά της αδερφής της επισκέπτονταν συχνά την Ελπίδα κι έκαναν παρέα στην αγαπημένη τους θεία. Η αδερφή της τους κοίταζε δακρυσμένη από την χαρά της Ελπίδας, ούτε θα μπορούσε ν' αφήσει κάποιο δικό της κομμάτι πίσω, ένα παιδί. Θα 'μενε μόνο η γλυκιά ανάμνηση... Η αδερφή της Ελπίδας ευχήθηκε για εκείνη να φύγει, έτσι, αγκαλιασμένη με τα ανιψάκια της, μ' ένα χαρούμενο παιδικό γέλιο, σα μουσική, στα αυτιά της! Ο Θεός δεν έκανε τον κόπο να «κατεβεί». Η Ελπίδα ακόμα χαμογελούσε...

Χαμογελούσε ακίνητη στο κρεβάτι, με μειωμένη όραση και αδυναμία ελέγχου της κύστης της. Ο φυσικοθεραπευτής κάθε μέρα κινητοποιούσε τα χέρια και τα πόδια της, ενώ η Ελπίδα μάθαινε πλέον και γραφή Braille!

Η μητέρα της αδιαμαρτύρητα την έπλενε και την άλλαζε καθημερινά. Τη χτένιζε, της έβγαζε το μουστάκι, της έβαφε τα νύχια. Γιατί, μην ξεχνάτε, η Ελπίδα είναι και κοκέτα! Την τάζει τα αγαπημένα της φαγητά, της διάβαζε παραμύθια για παιδιά, της κράταγε συντροφιά. Μάνα και κόρη μαζί, πιο πολύ από ποτέ, πιο δεμένες από ποτέ, πιο αγαπημένες από ποτέ. Ένα τόσο δα, μικρό, αντίστροφο ρολογάκι άρχιζε να χτυπάει στην ψυχή της Ελπίδας.

«Καληνύχτα μαμά! Σ' αγαπώ πολύ!»

«Καληνύχτα παιδί μου! Όνειρα γλυκά!»

Η μητέρα της έκλεισε πίσω της την πόρτα μαλακά. Ο πατέρας της Ελπίδας κοίταξε τη γυναίκα του με απόγνωση. Εκείνη έπεσε στην αγκαλιά του κλαίγοντας. Τα μαλλιά της ήταν άσπρα, σαν το χιόνι. Το πρόσωπό της κουρασμένο...

«Δεν μπορώ να βλέπω το παιδί μου στο κρεβάτι! Δεν μπορώ να τη βλέπω να υποφέρει! Αν υπάρχει Θεός, σου λέω, αν υπάρχει...»

Οι γονείς της Ελπίδας νιώθοντας το βάρος της «αμαρτίας», με ενοχή και με δάκρυα, παρακάλεσαν το Θεό να δείξει λίγη συμπόνοια και να λυτρώσει το παιδί τους από μια μάταιη ζωή.

Ο ομιλητής αντικρίζει πια μόνο σφιγμένα ή δακρυσμένα πρόσωπα...

Ο Θεός κατέβηκε από το συννεφάκι του, πέρασε από το μισάνοιχτο παράθυρο και κάθισε στο πλάι της Ελπίδας. Εκείνη, με τα άλλα μάτια, αυτά που βλέπαν ακόμα πολύ

Εικόνα 2. Όχι ακόμα...

καθαρά, του είπε: «Όχι ακόμα...»

Ένα ηλιόλουστο πρωινό, η Ελπίδα ξύπνησε ανάλαφρη σαν το πούπουλο, κουνώντας ανεπαίσθητα τις άκρες απ' τα δάχτυλά της! Θολά, σαν σε θεϊκό όνειρο, έβλεπε το λευκό φως να χύνεται μέσα από τις γρίλιες και να αγκαλιάζει το αγαπημένο της μπονζάι. Είχε ζήσει! Ναι, είχε ζήσει! «Τα πάντα». Ένωθε «γεμάτη»! Ένωθε ευτυχισμένη! Ένωθε έτοιμη να πεθάνει. («Ετοιμοθάνατη» κατά τον Ευγένιο Βούλγαρη²). Τότε, ζήτησε από το Θεό να την πάρει, μια και ήταν η κατάλληλη στιγμή να αποχωρήσει.

Ο Θεός κοιτώντας τη με σοφία, όσο και με απορία, αναρωτιόνταν πια κι ο ίδιος πότε αυτό πρέπει να συμβεί...

Η Ελπίδα πέρασε πολλά ακόμη ηλιόλουστα πρωινά, θαυμάζοντας τους ήχους από τα πουλιά που κελαηδούν, από την κίνηση του δρόμου, από τη μουσική που αδιάκοπα έπαιζε στο δωμάτιό της, ομορφαίνοντας και δίνοντας νόημα σε καθετί.

Κι εκεί που δεν το περίμενε κανείς, «έφυγε» ένα πρωινό, ανάλαφρη σαν το πούπουλο, που το φυσάει ο νοτιάς κατά τη θάλασσα...

Ο ομιλητής κλείνει την παρουσίασή του:

«Το σωστό πότε, αν είναι «σωστό», αν είναι η στιγμή «σωστή», δεν το ξέρει κανείς... Ούτε ο ίδιος ο Θεός, αν κι εφόσον υπάρχει! Κανείς όμως δεν μπορεί να ξέρει, ούτε και να αποφασίσει, για το θάνατο κάποιου άλλου ανθρώπου. Ο θάνατός μας μάς ανήκει, όπως η ζωή μας, μα ίσως κι όχι εντελώς. Ίσως, ακόμη, η στιγμή του θανάτου είναι μερικές φορές λιγότερο σημαντική απ' όσο το να να είμαστε προετοιμασμένοι γι' αυτόν.³

"Αν λοιπόν έχετε μια Ελπίδα κοντά σας, αγαπήστε τη πριν γίνει παρελθόν, μην την αφήσετε ποτέ να χαθεί από μέσα σας, και μην ξεχνάτε πώς αρκεί να είστε, απλά, "εκεί!".»

ABSTRACT

The journey of Hope: A philosophical experiment on the right time to die

K.G.I. VAZOURAS

National School of Public Health, Athens, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2016, 33(Suppl 1):13–17

An embarrassed speaker gives a talk in a conference, using as an example the story of Hope, an imaginary hero. Hope was a young Greek woman, student of medicine, who faced at the age of 23 the diagnosis of multiple sclerosis. This diagnosis changed her life radically. In the various stages of the disease, another person from her family or working environment wishes her death. Who will take, finally, the brave decision? She, her parents, her siblings, her acquaintances, the audience, the speaker, or God?

Key words: euthanasia, good death, multiple sclerosis, when should we die (WSWD), right time to die (RTD)

Βιβλιογραφία

1. ARIÈS P. *The Hour of Our Death*. Hammondsworth, Penguin 1983
2. GALANAKIS E, DIMOLIATIS ID. Early European attitudes towards "good death": Eugenios Voulgaris' Treatise on euthanasia, St Petersburg 1804. *Medical Humanities* 2007, 33:1–4
3. EMANUEL L, SCANDRETT KG. Decisions at the end of life: have

we come of age? *BMC Med* 2010, 8:57

Corresponding author:

K. Vazouras

e-mail: paquasti@yahoo.com.

